

“CONSERVATION EDUCATION” IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM OF TURKEY IN TERMS OF INTERNATIONAL LEGISLATIONS: GENERAL EVALUATION & PROPOSALS (2)

ABSTRACT

Comprehensive research by FOCUH (Friends of Cultural Heritage) that was conducted under the above mentioned title was summarized as an article consisting of 3 parts.

The Part (1) of the article titled ““Conservation Education” in the Higher Education System of Turkey in Terms of International Legislations: General Evaluation & Proposals (1) was published in the national scientific magazine, “Restorasyon Konservasyon Çalışmaları” Issue 6, July-August-September 2010, pages 61-69.

This article gives information on “EU Cultural Heritage Legislation and Turkey” Project (2006-2007) carried out by FOCUH in cooperation with Dokuz Eylül University, Department of Fine Arts within the framework of Civil Society Dialogue: Europe-Bridges of Knowledge Program, and its outputs. In addition, it briefly mentions the history of international legislation on conservation of cultural heritage. Beside, it explains European Culture Legislation translated in Turkish within the framework of the project; agreements, regulations, guidelines and recommendations on conservation of cultural heritage issued by UNESCO, COE, ICOM, ICOMOS, etc. and their “binding or non-binding nature” for contracting countries. This section also talks about the legal liability of Republic of Turkey for these legislations and possible risk scenarios for the future.

The last part of the said Article proceeds to illustrate why our cultural heritage needs to be protected according to legislation issued by EU, and in this respect offers proposals for changes needed in related disciplines of the higher education (at Graduate and Post-Graduate Level). In this parallel, it firstly mentions changes needed in education given at departments of archaeology, which is one of the main disciplines directly related to conservation of cultural heritage.

In the part (2) of the same article, which will be published in this issue, will broadly remind readers of the important points underlined in the part 1.

Then it will bring up proposals for changes needed in higher education programs at Graduate and Post-Graduate level relating to disciplines that are directly related to conservation of cultural heritage. Among these disciplines we cite architecture; architectural restoration; landscape architecture; civil engineering; urban and regional planning; conservation and restoration of movable cultural assets; conservation and restoration of works of art; preservation, restoration and archiving of Cinema-TV films and museum studies.

The (3)rd part of this research will discuss changes needed in higher education programs at Graduate and Post-Graduate level relating to disciplines that are indirectly related to conservation of cultural heritage such as economics, law (antiquities law and internet law), foreign trade, e-business, security, etc. and will be published in the upcoming issues.

Uluslararası Mevzuat Işığında Türkiye’deki Yüksek Eğitim Sisteminde Koruma Eğitimi: Genel Değerlendirmeler ve Öneriler - 2

 A. SULTAN KARAOĞLU
ALİ KAZIM ÖZ
MAHMUT AYDIN
SAADET GÜNER

► 1. Giriş

Kültürel mirasımızın insani hatalardan, iklim değişikliklerinden, doğal afetlerden kaynaklanan tahribatını, giderek yok olmasını önle-

mek, onları özgün bir şekilde koruyarak gelecek nesillere aktarmak için; mutlaka ülkemizin yapılına, koşullarına ve kültür varlıklarımızın sayı, nitelik ve önemi-ne uygun yeni çözüm yolları geliştirilmelidir. Ancak ülkemize özgü geliştirilecek olan çözüm yollarının, uluslararası çağdaş yaklaşım ve uygulama ilkeleriyle uyum sağlana-

rak örtüşmesi gerekir. Bu da çözüm arayışı içine girdiğimiz bu süreçte, dünyada bu kapsamda geliştirilmiş olan her türlü düşünce sistemi, bilgi ve kuralların ciddi bir şekilde incelenerek özde anlaşılması gerektiğini beraberinde getirmektedir. (Özdoğan, 2007).

Dünyada kültürel miras ve korunması konusunda geliştirilmiş

olan düşünce sistemi, kavramlar, yaklaşımlar, bilgiler, kurallar, yaptırımlar, hiç kuşkusuz bu konuda çalışmalar yürüten UNESCO, COE, AB, ICCROM gibi uluslararası hükümetlerarası kuruluşların (IGOs), ICOM, ICOMOS, ICA gibi Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının (NGOs) yayınladıkları bağlayıcı olan veya olmayan uluslararası mevzuatlarında yer almaktadır.

Bu nedenle; Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KUMID), Dokuz Eylül Üniversitesi (DEU) ortaklığı ile Sivil Toplum Diyalogu-Avrupa Bilgi Köprüleri Programı çerçevesinde “AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye” başlıklı bir AB Projesi yürütmüştür (2006-2007). Proje kapsamında Avrupa Birliği'nin (AB) “Kültür” mevzuatının tamamı¹

ve AB Müktesebatı (Acquis Communautaire) içinde mütala edilen UNESCO, COE, ICOM, ICOMOS vb. tarafından yayınlanan diğer uluslararası mevzuatın büyük bölümü Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Proje kapsamında ayrıca “Uluslararası Mevzuatlar Işığında Türk Eğitim Sisteminde Kültürel Miras ve Koruma: Genel Değerlendirmeler ve Öneriler” başlıklı uzman raporu, proje çıktısı olarak yayınlanmıştır. Proje çıktıları ve Türkçe'ye tercüme edilen mevzuatların önemli bir kısmı Proje adı ile aynı başlığı taşıyan iki ciltlik kitapta yayınlanmış; tamamı Proje web sayfasında yayınlanmaya devam etmektedir:

<http://www.kumid.eu>, <http://www.kumid.eu/euproject/proje.html>
2007-2008 döneminde KUMID,adı

geçen Proje ekibi üyelerinin yer aldığı gönüllü bir araştırma ekibi oluşturmuştur. Bu süreçte ekip tarafından Türkçeye tercüme edilen tüm uluslararası mevzuatın her bir maddesi detaylı bir şekilde kültürel mirasın korunmasında doğrudan veya dolaylı ilişkisi olan disiplinler bazında incelenmiştir. İnceleme sonunda “Uluslararası Mevzuatlar Işığında Türkiye’de Kültürel Mirasın Koruma Yaklaşımı ve Yüksek Eğitim Sisteminde Koruma Eğitimi: Genel Değerlendirmeler ve Öneriler” başlıklı taslak bir “Araştırma Raporu” hazırlanmıştır. Rapor, KUMID tarafından verilen konferanslar, yayınlanan makaleler, bildiriler sayesinde, uzmanların ve katılımcıların görüşü alınarak güncelleştirilmeye devam edilmektedir.

2. Uluslararası Mevzuat Nedir?

Uluslararası mevzuatın ana kaynağını, taraf devletleri yükümlülük altına sokan, diğer bir deyişle “bağlayan” imzalanmış uluslararası sözleşmeler, anlaşmalar, vb. meydana getirir. Diğer imzalanmamış anlaşmalar, yayınlanmış tüzük, yönetmelikler, tavsiye kararları, rehberler, yönergeler, etik kodlar, vb. ise “bağlayıcı olmayan” uluslararası mevzuatları kapsamaktadır.

2.1. Bağlayıcı Uluslararası Mevzuat

AB hukukunda (Altıntaş, 2007) ve uluslararası hukukta, taraf devletin imzaladığı ve usulüne uygun olarak yürürlüğe giren anlaşmalar, sözleşmeler, “bağlayıcı mevzuat-İç hukuk” olarak nitelendirilir ve taraf devletlerden anlaşmadan doğan yükümlülüklerini yerine getirmeleri beklenir. Türkiye Cumhuriyeti, kültür ve kültürel mirasın korunması konusunda üye olduğu UNESCO Avrupa Konseyi'nin (COE) yedi önemli anlaşmasını imzalamış ve usulüne uygun olarak yürürlüğe koymuştur. AB Hu-

kuku da üye devletlerin “İç Hukuku” olarak değerlendirilir.

2.2. Bağlayıcı Olmayan Mevzuat

Türkiye'nin üye olduğu UNESCO, COE, EU, ICOM, ICOMOS, vb. gibi IGOs ve NGOs'lar tarafından yayınlanan ilke kararları, tavsiyeler, görüşler, açıklamalar, toplantı, konferans sonuçları, yönergeler, vb. bağlayıcı özelliği bulunmayan tasarruflardır.

Bağlayıcı mevzuatlardaki yükümlülüklerini yeterince yerine getirmeyen karar verici ve uygulayıcılar, söz konusu tasarrufları ise tamamen göz ardı etmektedirler. Oysa görüşümüze göre, koruma çalışmalarında bağlayıcı olmayan uluslararası mevzuat genellikle ileride çıkarılacak yasal/bağlayıcı bir mevzuatın ayak sesleridir ve uygulamada dikkate alınması tavsiye edilmektedir.

Diğer taraftan uluslararası bağlayıcı mevzuatlarda, önceden yayınlanan bağlayıcı olmayan mevzuatlara atfı yapıldığı ya da tersine bağlayıcı olmayan mevzuatlarda bağlayıcı

olan mevzuatlara da referans verildiği görülmektedir. Böylelikle bağlayıcı olmayan mevzuata “gerekçe” vasfı verilmek suretiyle bağlayıcı mevzuat olarak “meşruiyet” kazandırıldığı görülmektedir.

Sonuç olarak; kültürel mirasın koruma uygulamasında bağlayıcılığı bulunan mevzuatlara uyulması, iç hukukta gerekli düzenlemelerin yapılması, bağlayıcı olmayan mevzuatlara koruma uygulamasında dikkat edilmesi ilkesi daima hatırlanmalıdır.

Buna karşın, uluslararası mevzuatların kültür mirasının korunmasında “doğru” veya “kesin kabul”ünün zaman içindeki koşullar ve uygulama sonuçları içinde değerlendirilmesi gerekir. Bu durumda yayınlanan her uluslararası mevzuat ülkemizde de dikkatle izlenmeli; mevzuatta çekince koyulacak veya açıklama getirilecek ilkelere, yaklaşımların görülmesi halinde ulusal/uluslararası kuruluşlarla toplantılar düzenleyerek mevzuata getirilen çekinceler/görüşler dünya kamuoyuyla paylaşılmalıdır (ICOMOS, 1996).

¹ 24.09.2007 tarihi itibarıyla Avrupa Birliği'nin <http://europa.eu.int/eurlex/lex/en/repert/1640.htm> adresinde kayıtlı

3. Kültürün - Kültürel Varlıkların Korunmasında Türkiye Cumhuriyeti'nin Ulusal ve Uluslararası Hukuki Yükümlülüğü

3.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Anayasanın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin *bir hukuk devleti* olduğu vurgulanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, kültür ve kültürel mirasın korunması konusunda üye olduğu UNESCO, Avrupa Konseyi'nin (COE) yedi önemli anlaşmasını² imzalamış, usulüne uygun olarak yürürlüğe koymuş ve gerekli düzenlemeleri yapmış/ yapmaya başlamıştır. Anayasanın 63. maddesinde ise "Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması" anayasal güvence altına alınmıştır. Bu amaçla ilgili kurumlar tarafından (T.C. Büyük Millet Meclisi (TBMM), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, vb.) yasalar çıkarılmakta, yönetmelik-

ler hazırlanmakta, ilke kararları, vb. yayınlanmaktadır. Sonuç olarak bir hukuk devleti olarak Türkiye Cumhuriyeti, Anayasasıyla yasal güvence altına aldığı kültürel mirasını taraf olduğu bağlayıcı uluslararası mevzuat ve ulusal mevzuatı dikkate alarak korumak zorundadır.

3.2. Türkiye'nin AB'ye Üyeligi

Bu süreçte uyum için müzakerede edilen toplam 35 fasıl arasından 15 Fasıl, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın çalışma alanına girmektedir. (Mart 2011). Bu 15 fasıl arasından 4 No'lu Fasıl: Sermayenin Serbest Dolaşımı, 29 No'lu Fasıl: Gümrük Birliği, 20 No'lu Fasıl: İşletmeler ve Sanayi Politikaları, 26 No'lu Fasıl: Eğitim ve Kültür,

23 No'lu Fasıl: Yargı ve Temel Haklar kültürel mirasın korunması, yasa dışı ticaretin engellenmesi, kültürel turizm politikalarının yanı sıra kültürel haklar ve kültür politikalarının oluşturulması gibi eylem planları içerdiğinden; kültürün ve kültürel mirasın korunması ile doğrudan ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak; AB'ye üyelik yolunda yürüyen Türkiye Cumhuriyeti, bu fasıllara uyum için AB Hukukunu, AB Mevzuatını ve AB Müktesebatında yer alan diğer hukuki metinleri dikkate almak ve bu yönde iç hukukunda düzenlemeler yapmak zorundadır. Bu düzenlemeler, aslında AB'ye üye olsun veya olmasın, çağdaş Türkiye'nin yerine getirmek zorunda olduğu görevlerdir.

4. Kültürün ve Kültürel Mirasın Korunmasının İnsan Hakları Boyutuna Taşınması

4.1. Birleşmiş Milletler (BM) Nezdinde

1945 yılında, Birleşmiş Milletler Anlaşması imzalandıktan sonra, devletler insanlığa ve insan haklarına karşı yapılan saldırıları uluslararası düzeyde önleme amacıyla 10 Aralık 1948'de BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB)'ni imzalamışlardır. Türkiye de 10 Mart 1954'te sözleşmeyi imzalayarak bu yükümlülüğü üstlenmiştir. Türkiye, "Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi"ni (1966), 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamıştır. Bugüne kadar BM üyesi 188 ülkeden 137'sinin imzaladığı sözleşme, 4 Haziran 2003 tarihinde TBMM'de onaylanmış; 17 Haziran 2003 tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından

onandıktan sonra Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin 15. maddesinde "Kültürel yaşama katılma hakkı" tanınmıştır. Sözleşmenin 1.c. maddesi kişilere "*Kendisinin yaratıcısı olduğu bilimsel, edebi ve sanatsal ürünlerden kaynaklanan maddi ve manevi menfaatlerin korunmasından yararlanma*" hakkı getirmiş; sözleşmeye taraf devletlere ise "*Bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesi için bilimin, kültürün korunması, gelişmesi ve yayılması için gerekli tedbirlerini alma*" yükümlülüğünü vermiştir.

4.2. Avrupa Konseyi (COE) Nezdinde

4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanan ve 3 Eylül 1953'te yürürlü-

ğe giren "İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (AİHS)"; İHEB'de bulunan hakları topluca güvence altına almak için COE üyelerinin üzerinde anlaştıkları metindir. Metin, demokratik rejimlerin devam ettirilmesi açısından gerekli olan asgari hak ve özgürlükleri güvenceye alarak işe başlamış; ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan çok sivil ve politik hakların korunmasına öncelik vermiş ve zamanla insan hakları listesini genişletmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, 18 Mayıs 1954'te sözleşmeyi onaylamış; 28 Ocak 1987'de de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) bireysel başvuru hakkını tanımış ve mahkemenin zorunlu yargı yetkisini 28 Ocak 1990'da kabul et-

² 1) Avrupa Kültür Anlaşması (COE, 1954), Lahey Sözleşmesi: Silahlı Çatışma Halinde Kültürel Varlığın Korunması Sözleşmesi (UNESCO, 1954), Kültürel Varlıkların Yasadışı İthalatının, İhracatının ve El Değiştirmesinin Yasaklanması ve Önlenmesi Anlaşması (UNESCO, 1970), Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi (UNESCO 1972), Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi (COE, 1985), Arkeolojik Mirasın Korunması Avrupa Sözleşmesi (Degistirilmiş Sekli) (COE, 1992), Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (UNESCO, 2003).

Ayasofya Müzesi, Tarihi Yarımada, FOTOĞRAF: DİLUBA KOCAŞIK

miştir. Kültürel mirasın korunması; Türkiye'nin henüz imzalamadığı COE'nin "Kültürel Mirasın Toplum İçin Değeri Konulu Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi"nin 4. Maddesi ile "İnsan Hakları" boyutuna taşınmıştır (COE, 2005). Türk bilim insanları ve hukukçuları tarafından Hasankeyf'in korunması için AİHM'e yapılan başvuruda, AİHM yürütmeyi durdurma kararı almamış olmasına rağmen başvuruyu görüşmeye değer bulmuş ve Türkiye Cumhuriyeti hükümetinden bilgi istemiştir. (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararı/ Tarih: 31 Temmuz 2006/ Yer: Strasbourg, Konu. Başvuru no: 6080/ 06/ Taraflar: Ahunbay ve diğerleri; Türkiye, Almanya ve Avusturya'ya karşı)

4.3. UNESCO Nezdinde

Somut olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (UNESCO, 2003), TBMM'nin 19.01.2006 tarihli oturumunda oy birliği ile ka-

bul edilmiş ve 21 Ocak 2006 tarih ve 26056 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin giriş bölümünde İnsan hakları alanında mevcut uluslararası belgelere, özellikle, 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine, 1966, Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesine, 1966 Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne atıfta bulunulmuştur.

4.4. Avrupa Birliği Nezdinde

Üye devletler arasında kültürel dayanışma ve iş birliği, Maastricht Anlaşması'nda bir topluluk olarak tanımlanmasından beri, Avrupa Birliği'nin ilgilendiği temel konulardan biri olmuştur. Avrupa Birliği'nin kültürü, parçası olduğu Avrupa'nın kültürüyle anılır. Kültürler ile ilgili politikalar genellikle her bir üye ülke tarafından bağımsız olarak belirlenir: Türkiye'nin AB'ye üyelik sü-

recinde müzakere edilen 35 fasıldan biri olan 23 No'lu Fasıllar: Yargı ve Temel Haklar'da T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nun çalışma konusu "Kültürel Haklar ve Kültür Politikaları"dır (Mart 2011).

Sonuç olarak, bütün bu gelişmeler bize kültürün - kültürel mirasın korunmasının uluslararası alanda giderek "insan hakları" boyutunda değerlendirildiğini düşündürmektedir. Bu nedenle ülkemizde, öncelikle insan hatası nedeniyle, (hatalı yatırım programları, kent planlaması, yanlış koruma ve onarım yöntemleri, vb.) tahrip veya yok olan kültürel mirasımızı korumak için daha sıkı önlemler alınmasının gerektiğini düşünmekteyiz. Aksi takdirde bugün ülkemizin taraf olduğu muhtelif insan hakları ihlallerinin arasına, yakın gelecekte "kültürel miras hakkı ihlallerinin" de katılabileceği tehdidinin "Kültürel Miras Korumasında Risk Senaryosu" kapsamında göz önünde bulundurulmasını önermekteyiz.

5. Uluslararası Anlaşmalarda Yer Alan “Avrupa Mirası” İfadesi Üzerine Bir Yorum

Türkiye'nin de imzalayıp kabul ettiği uluslararası anlaşmalarda “Kültürel Miras” Avrupa'nın insanlığın kültürel mirası olarak nitelendirilmekte ve korumanın yalnız doğrudan ilgili devletin değil tüm Avrupa ülkelerinin sorumluluğu olduğu vurgulanmaktadır. (Örnek: COE, 1954) Ancak bu yaklaşımın “bir ulusun mirası üzerindeki karar verme erkinin dış çevrelere aktarılmasına yol aç-

cağı kaygısı” bazı ülkeler ve kuruluşlar tarafından dile getirilmektedir (ICOMOS, 1996). Makalenin yazarları da bu kaygının ayırındadırlar. Uluslararası anlaşmalardan doğan kültür mirası koruma yükümlülüğünü yerine getirmeyen ülkeler için, bu yaklaşımın gelecekte dış çevrelere o ülkelere hatırlatılıp koruma için dış müdahalede-yaptırımında bulunulup bulunulmayacağı, “Kültürel

Miras Korumasında Risk Senaryosu kapsamında dikkate alınması tavsiye edilmektedir.

Sonuç olarak, 4. ve 5. maddelerde dile getirilen “Risk Senaryoları”nın hukuk ve koruma alanındaki uzmanlarımız ve ilgili kamu kurumlarının uzman bürokratları tarafından daha geniş bir şekilde ve ivedilikle tartışılmaya başlamasının gerektiğini düşünmekteyiz.

6. Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Koruma Eğitimi

1904'ten günümüze kadar kültür varlıklarının korunması konusunda yayınlanmış tüm uluslararası mevzuatlardaki ortak maddenin, “Eğitim” olduğu görülmektedir. Söz konusu başlık altında, koruma eğitiminin ana okulundan üniversiteye kadar tüm eğitim düzeylerini kapsamı vurgulanmaktadır. Ayrıca “Eğitim” başlığı altında halkın eğitimi, uzmanlara yönelik “yenileştirme” eğitimi, meslek içi, müteahhitlerin eğitimi, vb. muhtelif eğitimlerin gerekliliğinin altı çizilmektedir. Örneğin uluslararası yaklaşımlar, kültürel mirasın tahrip olmasının nedenlerinin arasına “yeni, nitelsiz ve özel yüklenicilerin koruma alanları ve yapılardaki denetlenmemiş çalışmalarını” da

Koruma eğitimi,
anaokulundan üniversiteye kadar tüm eğitim düzeylerini kapsamalıdır.

eklemiş ve onların eğitimlerini tavsiye etmiştir. Sonuç olarak kültürel mirasın korunmasında tüm düzeylerde eğitim verilmesi, uluslararası mevzuatların gereği olarak değerlendirilmelidir.

Makalenin bu bölümünde uluslararası mevzuatlardaki “Eğitim” başlığı ile ilişkili olarak kültür varlıklarını koruma konusunda Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Lisans-

Lisans Üstü düzeyindeki Yüksek Eğitim Sistemine yönelik genel değerlendirmeler yapılmış ve tavsiyelerde bulunulmuştur. Bu değerlendirmeler ve öneriler sürekli vurguladığımız gibi “çağdaş uluslararası ölçütler” ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülükleri gereğince “olması gerekenler”dir. “Olması gerekenleri” hayata geçirip uygulayan kamu yönetimleri, yerel yönetimler, karar vericiler, üniversiteler hiç kuşkusuz günceli takip edip bu önderliklerini kesintisiz sürdürmelidirler. Diğerlerinden ise “olması gerekenleri” hayata geçirecek yapısal, hukuki ve yönetsel tedbirleri almaları beklenmektedir”. (Güner, vd., 2010)

7. Arkeoloji Bölümleri

“Uluslararası Mevzuatlar Işığında Türkiye'deki Eğitim Sisteminde Koruma Eğitimi: Genel Değerlendirmeler Öneriler I”: Restorasyon Konservasyon Çalışmaları Üç Aylık Bilim Dergisi, Sayı 6, Temmuz-Ağustos-Eylül 2010, s. 61-69'da yayınlanmıştır.

Türkiye'deki Dünya Miras Alanlarından Hattuşa Antik Kenti FOTOGRAF: MINE ESMER, 2006

Safranbolu Evleri, FOTOĞRAF: HALİM YÜCEL

Kapadokya, FOTOĞRAF: DILRUBA KOCAŞIK

8. Bütünleşik Koruma ile doğrudan ilişkili dört disiplinin Lisans ve Lisans Üstü Eğitimleri / Yenileştirme Eğitimleri

(COE, 1980) 1.Genel İlkeler / 5. maddesi gereği; bütünleşik koruma ile doğrudan ilişkili dört disiplinin lisans, lisans üstü eğitimine, yenileştirme eğitimine yönelik yorumlar, öneriler, ortak öneriler aşağıda açıklanmıştır.

8.1. Mimarlık Lisans Programı, Mimari Restorasyon Yüksek Lisans Programı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın B. Konut Hakkı bölümü Madde 57'de "Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planla-

ma çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler" ifadesi yer almaktadır.

Söz konusu maddeden, bina planlamasının kentin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek kent

planlamasının ayrılmaz bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 57. madde, sözü edilen esaslara bağlı bir kent ve bina planlamasının başta mimarlar olmak üzere tüm ilgili taraflar (şehir planları, yerel yönetimler, kamu yönetimleri, vb.) için anayasal yükümlülük olduğunu zımnen işaret etmektedir.

Mimari miras tanımı içine sadece anıtlar ve bina topluluklarını değil “topografik olarak tanımlanabilecek derecede yeterince belirgin ve kendine has özelliklere sahip, aynı zamanda tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği ile doğal değerlerin birleştiği “Sit Alanları/Ören Yerleri” de girmektedir (COE, 1985).

Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar ve diğer uluslararası-hükümetler arası kuruluşların ve sivil toplum kuruluşlarının yayınladığı mevzuatlar, yönergeler incelendiğinde; mimari mirasın korunmasının gerektiği güçlü bir şekilde vurgulanmaktadır. Örneğin; tüm planlamalar mimarlık mirasının korunmasını hesaba katmalıdır (COE, 1985). Anıtların korunması, özellikle de tarihi kent ve semtlerde şehirlerin imarı için gerçekleştirilen iyi tasarlanmış tüm planların kesin şartı olmalıdır (COE, 1989). Anıtın çevresindeki yapıların uygunsuz bir şekilde yalnız bırakılmasına veya çevresinin niteliği, kütlesi, rengi ve üslubuyla rahatsız edici yapılarla sarılmasına engel olunmalıdır (1931). Estetik kaygısıyla geçmişteki bina tiplerinin tarihi alanlardaki yeni yapılara uygulanmasına hiçbir şekilde müsamaha gösterilmemelidir (1933). Bütün yeniden yapım işlemlerinden (*a priori*) tamamen vazgeçilmelidir (ICOMOS, 1964). Mimari kalitede tarihsel devamlılık, kamusal alanların kalitesi, sosyal karışımı ve kentsel çeşitliliğin zenginliği gibi, Avrupa kent ve kasabalarının paylaştığı ortak özellikler dikkate alınmalıdır (EU, 2001).

Son olarak “Atina Tüzüğü” (Atina, 1933) ilk kez, ikamet, dinlenme/eglence (recreation), iş, ula-

şım bileşenlerinin yanı sıra tarihi mirası da içine alarak, çağdaş “kent planlaması” yaklaşımını gündeme getirmiştir. Günümüzdeki kent planlamasında da, halen kullanılan bu parametrelere ek olarak kent planlaması ve yeni konutların mimari planları; bütünlük koruma (COE, 1975), kent silüeti (COE, 1989) ve koruyucu bölge gibi yeni ilkeler dikkate alınarak yapılmalıdır (COE, 1975) (ICOMOS, 2005).

Günümüzde kentlerin büyümesi aynı zamanda yeni bir tür bina yapısının oluşmasına da yol açmıştır; Apartmanlar. Bu yapılar, büyük kentlerin baskın özelliği haline gel-

Kültürel / mimari mirasın korunmasında mimarların rolü ve mimarlık eğitimi büyük önem arz etmektedir.

mişlerdir. Apartman inşaatına yönelik yenilemeler için ön şart; tarihi alanları yeni inşaatlar için gerekli bir bütünlükleyici unsur olarak görmede gösterilecek siyasi kararlılık ve yerel nüfusun orada kalmasını sağlamaya öncelik vermektir (COE, 1976).

Koruma eğitimi ve korumada mimarların başat rolü, yüzyıl önce dile getirilmiştir. Şöyle ki, Altın-cı Uluslararası Mimarlar Kongresi Madrid Konferansı Tavsiye Kararları (RIBA, 1904), Madde 5'te, eserin korunması ve onarımının “... sadece devlet tarafından diploma verilmiş mimarlara bırakılması ...” önerilmiştir. Yukarıda işaret edilen gerekçeler ışığında kültürel/mimari mirasın korunmasında Mimarların Rolü ve Mimarlık Eğitimi, günümüzde de büyük önem arz etmektedir.

Üniversitelerimizin mimarlık bölümlerinde mimari restorasyon eğitimi, yüksek lisans programlarında başlamaktadır. Çağdaş, yenilikçi mimari tasarımlara odaklanan, mimari restorasyon ve kül-

türel mirası koruma ile ilgili temel eğitimlerin vermediği lisans programlarını tamamlayan “Mimar”lar, iki yıllık yüksek lisanslarını veya dört yıllık doktora programlarını tamamladıktan sonra eski eserler üzerinde yapılacak müdahalelerin nasıl olması gerektiğine ilişkin proje yapılıp, imza hakkına sahip olmaktadır. Diğer bir deyişle, herhangi bir mesleki pratik veya staj yapmadan mesleğe doğrudan geçiş yapmaktadırlar.

Sonuç olarak, yukarıda belirtilen uluslararası yaklaşımlara cevap verecek mimari bilgilere sahip olunması, tarihi ve çevresel doku ile uyumlu çağdaş ve yenilikçi mimari plan yapabilme niteliği edinilmesi, doğru mimari restorasyon uygulamaları yapılabilmesi için;

a. Mimarlık Fakültelerinin Lisans Programlarında öğrencilere;

■ Mimari restorasyon ve kültürel mirası koruma/bütünlük koruma ile ilgili temel bilgiler verilmeye başlanmalıdır (COE, 1980).

b. Mimari Restorasyon Yüksek Lisans ve Doktora Programlarında;

■ Tarihi Ahşap Yapıların Korunması, Kırsal Mimari Mirasın Korunması, 20. Yüzyıl Mimari Mirasın Korunması, vb. (COE, 1991) konularda branşlaşmaya gidilmeli; geleneksel yöntemler canlandırılmalı, geleneksel ustalarla işbirliği yapılmalıdır.

■ Orman mühendisliği, ziraat mühendisliği gibi farklı disiplinlerle işbirliği yapılmalı; ahşap yapıların korunması ve onarımı için gerekli uygun ağaçların sağlanabilmesi için yedek orman alanları oluşturulması, mevcut orman ve koruların korunması desteklenmelidir. Tarihi yapı ve sitlerin korunmasından sorumlu kuruluşlar, onarım için uygun ahşapların bulundurulduğu depoların oluşturulmasını desteklemelidirler (ICOMOS, 1999).

■ Mimari Restorasyon Yüksek Lisans ve Doktora Programlarını bitirmiş “Restoratör Mimar”lar için mesleğe kabul öncesinde diğer ülkelerde uygulandığı gibi ülkemizde de “zorunlu staj /meslek pratiği” getirecek düzenlemeler

Divriği Ulu Camii ve Dar'üş-şifası, FOTOĞRAF: ALIDOST ERTUĞRUL

mutlaka yapılmalıdır. Bilindiği üzere ülkemizde Uluslararası Mimarlar Birliği'nin önerisi ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde "meslekte serbest dolaşım" düzenlemeleri gereği, mimarlık eğitiminin süresinin uzatılması, mimarlık mesleğine kabul öncesinde "zorunlu staj / meslek pratiği" uygulamasının getirilmesi ve Mimarlık Yasası'nın çıkarılması ile ilgili tartışmalar sürmektedir. Bu tartışmaların kısa sürede sonuçlandırılması ve hatalı mimari restorasyon nedeniyle tahrip olan mimari mirasımızı oluşturan yapıların sayısının artmasını engellemek için eğitimini tamamlamış Restoratör Mimarlar için, mesleğe kabul öncesinde zorunlu staj/meslek pratiği şartının getirilmesine öncelik verilmelidir. Ulusal Yeterlilik Sistemi'nde ve meslek tanımında "Konservatör-Restoratör Mimar, Mimari Koruma-Onarım Yöneticisi..." gibi ifadeler olmalıdır.

8.2. İnşaat Mühendisliği Bölümlerinde

Kültürel mirasın korunması konusunda yayınlanmış uluslararası mevzuatlar, inşaat mühendisliği konusunda da öneriler getirmiştir. Örneğin; yer altındaki arkeolojik miras üzerine yapılaşmanın etkisini azaltmak için özel tasarlanmış temeller kullanarak veya bodrum katı

yapmayarak önlem alınabileceği belirtilmektedir (COE, 2000). Bir başka örnekte ise, büyük bayındırlık işlerinde büyük yıkımlarda kültürel mirasın korunması için ağır makinelerin kullanılması yerine, beden işçilerinin kullanılması tavsiye edilmektedir (COE, 1989).

Söz konusu mevzuatlarda inşaat mühendisliği eğitiminin temel amacı, genel planların kavratılması ve projelerin planlama süreciyle uyumlu bir şekilde bütünleştirilmesi olarak (COE, 1980); inşaat teknikerliği eğitiminde ise, geleneksel eğitim yöntemlerinin desteklenmesi olarak belirtilmiştir (ICOMOS, 1993).

Sonuç olarak;

■ Yukarıdaki yaklaşımlara hizmet edecek inşaat mühendisliği lisans eğitiminde, öğrencilere en basitinden normal binaya onarım için kurulacak iskele ile tarihi bir anıtın onarımında dış ve iç cephe süslemelerine zarar vermeyecek şekilde bir iskelenin kurulmasında ki temel farklılıkları ayırt edebilecek temel eğitim verilmelidir.

8.3. Peyzaj Mimarlığı Bölümlerinde

Uluslararası mevzuatlarda Peyzaj Mimarlığı, bütünleşik korumanın dört temel disiplininin biri olarak gösterilmektedir (COE, 1980).

Buna göre ilgili uluslararası

sı mevzuatlar gereğince Peyzaj mimarlarına yönelik lisans ve uzmanlık eğitiminde,

■ Öğrenciler, bölgesel ve kentsel planlamada binalar ve bitkilerin birlikte yer aldığı bir ortamın hazırlanmasında görev alacak şekilde eğitilmelidirler (COE, 1980).

■ Onlara anıtların çevresinde, bina gruplarının ve ören yerlerinin içinde, çevre düzenini geliştirmeyi amaçlayan eğitim verilmelidir. (COE, 1985).

■ Bunun yanı sıra öğrencilere tarihi bahçeleri restore etme ve yeniden yapılandırma teknikleri öğretilmelidir (COE, 1980). (ICOMOS-IFLA, 1982).

8.4. Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde

Koruma konusunda yayınlanmış, bir kısmına Türkiye Cumhuriyeti'nin de taraf olduğu bağlayıcı mevzuatlar veya bağlayıcı olmayan mevzuatlar incelendiğinde tüm planlamalarda (ulusal, bölgesel, kentsel, vb.) kültürel mirasın korunmasının esas alınması gerektiği sıklıkla vurgulanmaktadır. Buradan hareketle Şehir ve Bölge Planlarının koruma piramidinde önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle şehir ve bölge planlamalarındaki lisans ve lisans üstü eğitimde kültürel miras koruma/bütünleşik koruma prensiplerinin

esas alınması (COE, 1980); öğrencilere anıtların, bina gruplarının ve ören yerlerinin korunmasını esas alacak planlar hazırlanması yönünde bilinç verilmesi, Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu bağlayıcı uluslararası anlaşmalar (iç hukuk) gereğidir.

8.5. Bütünleşik Koruma ile Doğrudan İlgili Dört Disiplin için Ortak Öneriler: (Lisans ve Lisans Üstü Eğitim/Yenileştirme Eğitimleri)

(COE, 1980) Madde I/5'e göre- Mimarlık, Şehir Plancılığı, İnşaat Mühendisliği, Peyzaj Tasarım) Lisans- Lisans Üstü eğitimi ve Yenileştirme için ortak öneriler aşağıda belirtilmiştir.

■ Lisans ve Lisans Üstü Eğitimde kültürel mirasın korunmasına ilişkin yayınlanmış ulusal ve uluslararası mevzuat ders olarak okutulmalıdır (COE, 1980; Madde 25/2).

■ Tüm öğrencilere bütünleşik korumanın disiplinler arası bilim olduğu konusunda bilinç kazandırılmalı ve çalışmalarda ortak dil oluşturulabilmesi için bütünleşik

koruma ile doğrudan ilgili dört disiplin (Mimarlık, Şehir Plancılığı, İnşaat Mühendisliği, Peyzaj Tasarım) ve arkeoloji bilimi ile birlikte ortak çalışma zeminleri oluşturulmalı, ortak projeler hazırlanmalıdır.

■ Lisans düzeyinde kültürel mirası koruma/bütünleşik koruma konusunda yetersiz eğitim alarak mesleğe geçiş yapmış bağımsız Mimarlar, İnşaat Mühendisleri, Peyzaj Mimarları, Şehir ve Bölge Plancıları ve ulusal, bölgesel ve yerel kurumlarda istihdam edilen meslektaşları için üniversitelerin sürekli eğitim merkezlerinde veya diğer ilgili kuruluşlarda (TMMOB, KUDEB gibi) "yenileştirme eğitimleri" düzenlenmelidir. Böylelikle adı geçen disiplin mensuplarının bütünleşik koruma alanındaki gelişmelerden haberdar olması sağlanmalıdır (COE, 1980).

■ Yenileştirme eğitimi konularına yangın önleme çalışmalarını ve diğer güvenlik önlemlerini güçlendirerek ve geliştirerek, afete hazırlık ve kültürel varlık hasarlarında azaltma yöntemleri konulu

eğitimler eklenmelidir (ICOMOS 1993).

■ Özellikle 2011 yılında TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası tarafından organize edilen iki toplantı³, taşınmaz kültürel mirasın deprem gibi doğal afetlerden nasıl korunacağına ilişkin yeni öneriler getirmesi bakımından önemli olacaktır. Aynı konuda, daha önce Ankara ve Diyarbakır'da yapılan toplantılarda, ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarıyla, malzeme üreticilerinin ve uygulamacıların bu konuya dikkati çekilmişti. Gün geçtikçe inşaat mühendisliği camiasında bu konuya gösterilen duyarlılığın, korumacılık ilke ve kavramları, terminolojisi ve ilgili mevzuatlar, kültürel yapılarla ilgili proje ve uygulamalar, restorasyon ve depreme karşı güçlendirme uygulamalarının iyileştirilmesi, deprem davranışlarını izleme ve kontrol, zemin durumu, kullanılan malzemeler, taşıyıcı yapı ve deprem güvenliği değerlendirilmesi gibi alanlarda gelişmesi hedeflenmektedir.

9. Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümleri

"Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Eğitimi" Türkiye'de ilk kez 1989 yılında Ankara Üniversitesi Başkent Meslek Yüksek Okulu'nun kurulması ile başladı. Yüksek Okulda iki yıllık ön lisans düzeyinde taşınabilir kültür varlıklarının konservasyonu ve restorasyonu konusunda, "restorasyon-konservasyon tekniği" diploması alacak meslek elemanlarını yetiştirmek üzere eğitime başlandı.

Taşınabilir Kültür Varlıklarının Korunması ve Restorasyonu konusunda dört yıllık lisans düzeyinde eğitim verecek aynı adı taşıyan bölüm, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde kuruldu (1993). Bölüm, ilk kez 1995-96 öğ-

retim yılında açtığı yüksek lisans programı ve 1996-97 öğretim yılında açtığı dört yıllık lisans programı ile eğitim yapmaya başladı. Böylelikle adı geçen bölüm, taşınabilir kültür varlıklarının korunması konusunda ihtiyaç duyulan restoratör-konservatör yetiştirilmesinde önemli bir adım attı.

Bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti, UNESCO ve ICOM üyesidir. UNESCO'nun Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Sözleşmesi'ni (1972) imzalayıp kabul etmiştir. UNESCO'nun "Taşınabilir Kültürel Varlıkların Korunması Hakkında Tavsiye Kararı" 1978 yılında yayınlanmasına rağmen, bu konudaki eğitimin Türkiye'de 1990'lı yıllarda başla-

ması, taşınabilir kültür varlıklarımızın korunmasını olumsuz etkileyen konservatör-restoratör mesleğinin gelişmesini engelleyen önemli bir gecikme olarak değerlendirilmektedir.

2008 yılından itibaren Gazi Üniversitesi, Batman Üniversitesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi (Yüksek Lisans Eğitimi sürmekte)'nde "Taşınabilir Kültür Varlıkları Koruma ve Onarım" bölümleri kurulmuştur.

■ Bölümde Mimari Objeler (duvar resimleri, süslemeleri, seramikler, mozaikleri, vb.), Arkeolojik Objeler, (her türlü materyalden yapılmış, çanak, çömlek, heykel, hayvan kemikleri, fosiller, vb.) konularında branşlaşmaya gidilmesi önerilmektedir.

³ Kültürel Mirasın Depreme Karşı Korunması Çalıştayı, 15-16 Ocak 2011; Safranbolu; The Conference on the Seismic Protection of Cultural Heritage, 31 Ekim-1 Kasım 2011, Antalya.

10. Sanat Eserlerinin Koruma ve Onarımı Bölümleri

Sanat kavramının kapsamı içinde bulunan sanat eseri, en genel ifadeyle bir yaratıcıya (bir sanatçıya) bağlı, onun tekniğini, üslubunu, dünya görüşünü, insan anlayışını imleyen, özgün, tek ve yeni bir ürün olarak tanımlanabilir (Ezici, 2005). Taşınabilir Kültür Varlıkları, insan yaratımının veya doğanın evriminin bir ifadesi ve bir kanıtı olan; arkeolojik, tarihsel, sanatsal, bilimsel veya teknik ilgi alanına giren her türlü taşınabilen nesnelere kabul edilmektedirler (UNESCO, 1978).

Bir eserin kültür varlığı/tarihi eser olarak adlandırılabilmesi için ille de sanat kaygısı ile yapılmış olması gerekmez. Sanat eserlerinin sanatçısı belli olmakla birlikte, çoğu, kültürel varlıklar sanat değeri taşısa da eserin yapısını, "sanatçısı" belli değildir ve bize geçmişte yaşamış insanların dinleri, kültürleri hakkında eşsiz bilgiler sunar. Örneğin, Vatikan'daki Sistine Şapeli'nin tavan süslemeleri Rönesans'ın en tanınmış sanatçılarından Michelangelo, Raphael, Bernini tarafından yapıldığı için yukarıdaki tanımlara göre "sanat eseri" olarak adlandırılır. Yine yukarıdaki tanıma göre Vatikan'da her hangibir kilisenin Rönesans döneminin adsız sanatçıları tarafından yapılan duvar resimleri, "kültür varlığı/tarihi eser" olarak nitelendirilmelidir. Günümüzde resim, heykel, seramik gibi sanat eserlerinin arasına, sinema, tiyatro, müzik, vb. eklenmiştir.

10.1. Avrupa'da Sanat Eserlerinin Koruma ve Onarımı Eğitiminin Tarihçesi

Sanat eserleri restorasyonunun tarihçesi, Rönesans döneminde Michelangelo tarafından tamamlanan Sistine Şapeli fresklerinin 53 yıl sonra restore edilmesiyle başlatılır (1565). Çevrenin sanat eserleri üzerindeki etkileri 19.yüzyılda daha da belirginleşmiş ve sanat eserini koruma gereksinimi ortaya çıkmıştır.

Sanat eserini koruma çalışmaları;

pigment eğitimi, çevrenin sanat eserleri üzerine etkilerini araştıran bilim adamı Michael Faraday ile birlikte Avrupa'da seyahat eden ve küçük taşınabilir bir kimyasal laboratuvara sahip olan Sir Humphrey Davy tarafından başlatılmıştır (1815). Michael Faraday, Ulusal Galeri, (Londra) için analitik araştırma ve bozulma çalışmaları yapmış; cilaları incelemiş, temizleme metotlarını araştırmış, ve Londra'nın sisinin, kömür dumanının, gaz salınımının yüzey kaplamalarındaki renk bozulmalarına etkilerini tetkik etmiştir (1850-1853).

Tüm öğrencilere bütünlük korumanın disiplinler arası bilim olduğu konusunda bilinç kazandırılmalı; ortak çalışma zeminleri hazırlanmalıdır.

1888 yılında, kimyacı Friedrich Rathgen'in, Berlin Kraliyet Müzeleri'nde göreve başlatılmasıyla; sanat eserlerinin konservasyon ve restorasyonu, Almanya'da bir meslek olarak yerini almıştır (1888). Wilhelm Conrad Röntgen'in X Ray ışınlarını keşfetmesi (1895) ve fizik kimya alanındaki gelişmeler sonucunda, Avrupa'da ve Amerika'da birçok müzede teknik bölümler, laboratuvarlar vb. kurulmuştur. Sanat eserlerinin koruma ve onarımı konusundaki akademik eğitim ilk kez Courtauld Institute, Londra (1934) ve Akademie der Bildenden Künste, Viyana (1935)'de başlamıştır. Zaman içinde ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora programları açılarak ve muhtelif alanlarda uzmanlaşarak (resim, ağaç, tekstil, vb.) Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nin

üniversitelerini, enstitülerini, vakıflarını da içine alacak şekilde genişlemiştir. Sanat Eserlerinin Koruma ve Onarımı Eğitiminin güzel sanatlar alanında yoğunlaştığı gözlemlenir. (Stoner, 2005; Karaoğlu, 2007; Imhoff, 2009). Son olarak günümüzde, Türkiye Cumhuriyeti gibi AB'ye aday ülke olan Hırvatistan'da da 2005 yılında Dubrovnik Üniversitesi'nde kurulan "Sanat ve Restorasyon (Art and Restoration)" bölümünde; ağaç, kağıt, tekstil, metal ve seramik eser koruma eğitimi verildiği görülmektedir.

10.2. Türkiye'de Sanat Eserlerinin Koruma ve Onarımı Eğitiminin Tarihçesi

2008 yılına kadar Türkiye'de ön lisans ve lisans düzeyinde "Sanat Eserlerinin Koruma ve Onarımı" bölümlerinin kurulmadığı bilinmektedir. "Avrupa Birliği Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi" başlıklı AB Projesi'nin (2006-2007) çıktısı olan; "Uluslararası Mevzuatlar Işığında Türk Eğitim Sisteminde Kültürel Miras ve Koruma: Genel Değerlendirmeler ve Öneriler" başlıklı uzman raporunda; AB'ye uyum için Güzel Sanatlar Fakültelerinde Sanat Eserlerinin Restorasyonu ve Konservasyonu Bölümlerinin kurulmasının AB'ye uyum için gerekli olduğu önerilmiştir (EU, 1986; Karaoğlu, 2007). Raporun yayınlanmasının ardından 2008 yılında Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde; 2010 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde "Sanat Eserlerinin Koruma ve Onarımı" adlı dört yıllık lisans düzeyinde bölümler açılmıştır.

10.3. Taşınabilir Kültür Varlıkları ve Sanat Eserlerinin Koruma ve Onarımı Bölümleri için Ortak Öneriler

■ Yetersiz alt yapı ve akademik kadrolar nedeniyle bundan böyle muhtelif üniversitelerde yeni benzer bölümlerin öğretim üyesi

kadrosu ve teknik alt yapısını hazırlamadan önce öğrenci almaya başlaması engellenmelidir.

■ Açılmış olan lisans, lisans üstü programlarının alt yapısı, teknoloji ve akademik kadrosu güçlendirilip geliştirilmeli ve eğitimin kalitesi yükseltilmelidir.

■ İlgili kamu kurum ve kuruluşlarından bu amaçla adı geçen

bölgelere gerekli kaynak tahsis edilmelidir.

■ Hatalı koruma ve onarımı taşınabilir kültür mirasımızın ve sanat eserlerimizin tahrip olmasını engellemek için eğitim döneminde ve mesleğe kabul öncesinde zorunlu staj/meslek pratiği şartının getirilmesine öncelik verilmelidir. (ICOM, 1984-Madde 5)

■ ICOM'un "Konservatör ve Restoratör: Mesleğin Tanımı" başlıklı yönergesi 1984 yılında yayınlanmasına rağmen; adı geçen bölümlerden mezun olanlar için İŞKUR, Ulusal Yeterlilik Sisteminde henüz bir meslek tanımı yapılmamıştır. Bu eksikliğin giderilmesi için ilgili kuruluşlar nezdinde gerekli çabalar gösterilmelidir.

11. Sinema - TV Filmlerinin Koruma - Onarımı ve Arşiv Bölümleri (Kurulmalıdır)

AB ile müzakere sürecinde "10 No'lu Fasil; Bilgi Toplumu ve Medya" uyumunda T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, film mirasının korunması ve ilgili endüstriyel faaliyetlerde rekabetin sağlanmasına ilişkin mevzuat ve uygulamaların geliştirilmesine ilişkin müktesebat ve uygulamalarından sorumludur. Temmuz 2006'da düzenlenen ayrıntılı tarama toplantısında "Film Mirasının Korunması" başlıklı sunum gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca 2000 yılından itibaren, Avrupa Konseyi Avrupa Topluluğu Kuruluş Antlaşması'nı göz önünde tutarak; Avrupa sinema filmlerini kültürel miras olarak kabul etmiş ve Avrupa sinema mirasının yenilenmesi ve korunmasını, ayrıca dijital ortamda yasal olarak arşivlenmesini ilke olarak benimsemiştir (EU, 2000; 2003).

Buna karşın 2011 yılında birçok üniversitemizde sinema ve televizyon alanında ihtiyaç duyulan sanat adamları yetiştirmeyi amaçlayan "Sinema ve TV Bölümleri" bulunmasına rağmen; henüz bir üniversitemizde "Sinema ve TV Filmleri Restorasyon ve Arşiv Bölümü" kurulmamıştır. 2011 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın da maddi destek sağladığı bazı Türk filmleri-

nin restorasyonlarının yabancı vakıf veya özel firmalarca yapılması ciddi bir çelişki olarak değerlendirilmektedir. Yine de Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde bazı belgesel filmlerin ses ve görüntü restorasyonunun yapıldığı memnuniyetle izlenmektedir.

Bundan başka, "8 No'lu Fasil, Rekabet Politikası"nda T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, sinema filmlerine verilen destekler konusunda sorumludur. Tarama toplantılarında bu konuda bir sunum yapılmıştır: Bu fasla referans olabilecek AB Tavsiye Kararının (EU, 2005) 5. maddesine göre; "*Film mirası film endüstrisinin önemli bir parçasıdır ve bu endüstrinin korunması, onarımı ve kullanımını desteklenirse, bu endüstrinin rekabet yeteneğinin geliştirilmesine katkı sağlanabilir*". Kararın 6. maddesine göre; "*Avrupa film endüstrisinin gelişimi, kültür erişimi, ekonomik gelişim ve iş fırsatları alanlarındaki ciddi potansiyeli açısından Avrupa için hayati önem taşır. Bu, sadece filmlerin üretimi ve gösterimi için değil, aynı zamanda sinema eserlerinin toplanması, listelenmesi, korunması ve onarımı süreçleri için de geçerlidir. Bu endüstriyel etkinliklerin rekabet yeteneğinin gerektirdiği koşullar, özellikle de dijital ortama aktarma gibi tekno-*

lojik gelişmelerin kullanılmasına ilişkin koşullar geliştirilmelidir."

ABD'de birçok üniversite ile AB ülkelerinden Hollanda (University of Amsterdam), sinema filmlerinin korunması ve onarımı konusunda yüksek lisans düzeyinde eğitim vermektedirler.

Sonuç olarak;

■ Yukarıda belirtilen nedenlerden ötürü kısa vadede bir üniversitemizde "Sinema - TV Filmleri Restorasyon ve Arşiv Bölümü" nün kurulması, öncelikle lisans üstü programlarının başlatılması ile ilgili gerekli kurumsal ve akademik alt yapının oluşturulmasına yönelik çalışmalar T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve/veya YÖK tarafından acilen başlatılmalıdır.

■ Ülkemizdeki sinema ve film mirasının korunmasına önderlik edecek bu bölümün önceden benzer faaliyetlerde deneyim kazanmış olması, akademik kadroya ve somut çıktılara sahip olması nedeniyle MSGÜ Güzel Sanatlar Fakültesinde kurulması önerilmektedir.

■ Kurulacak olan bölümde kültürel mirasın/sinema mirasının korunmasına ilişkin ulusal, uluslararası mevzuat ve AB mevzuatı ders olarak okutulmalıdır.

12. Müzecilik Lisans ve Yüksek Lisans Programları

Bir ülkedeki müzeler ve yönetimi, hiç kuşkusuz ağırlıklı olarak Türkiye'nin de üye olduğu Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM)'nin

yayınladığı yönergeler ve rehberler çerçevesinde yürütülmektedir. ICOM "Uluslararası Komitesi Yıllık Konferansları Sonuç Belgesi; Ge-

leceğin Müzesine Doğru" (ICOM-2003) başlıklı yönergede; Müzelerde Pazarlama, Halkla İlişkiler ve İnsan Kaynakları Yönetiminin oluşturu-

Pamukkale, FOTOGRAF: HALİM YÜCEL

rulması benimsenmiştir.

1989 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi'nde Müzecilik Yüksek Lisans Programı açılmıştır. Programın 2010 yılı ders planı incelendiğinde; müzeciliğe ilişkin temel disiplinlerin yanı sıra, Müze Mevzuatı, Müze Yönetimi, Halkla İlişkiler derslerinin verildiği, Müze Pazarlamasının ise Müze Yönetimi dersi içinde verileceği görülmektedir.

Son dönemde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne bağlı 'Muzecilik Bölümü', Sosyal Bilimler

Enstitüsü'ne bağlı olarak 'Müze Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı'nu açmıştır (2010).

Sonuç olarak;

■ Yukarıda belirtilen ICOM yönergesine göre, özellikle beklenenden daha az ziyaretçi çeken müzelerimizin cazip bir varış merkezine dönüştürülebilmesi için müzecilik yüksek lisans programlarında Müzelerin Pazarlamasına yönelik eğitimin ayrı bir ders olarak ve daha ayrıntılı bir şekilde okutulması önerilmektedir.

■ Üniversitelerimizin Müzecilik

lisans ve lisans üstü Programları, Pazarlama ve Halkla İlişkiler Bölümleriyle iş birliği yapmalıdır. Yazarların KUMID'in proje ve faaliyetlerinde (İskoçya, Gürcistan) tespit ettiği gibi, üniversitelerin Pazarlama ve Halkla İlişkiler Bölümlerine; Müzelerin Pazarlanması, taşınabilir kültür varlıklarının, sanat eserlerinin korunması, vb. dersler ilave edilmelidir. Böylelikle pazarlama ve halkla ilişkiler bölümleri mezunlarının müzelerde istihdam edilmesi mümkün olabilir.

13. Genel Değerlendirme ve Öneriler

Sonuç olarak, yukarıda özetlenen uluslararası ilkeler, yaklaşımlar ve yükümlülükler gereği yapılan öneriler doğrultusunda; ülkemizde kültür ve kültürel mirasın korunması alanındaki lisans ve lisans üstü düzeydeki yüksek eği-

timde, koruma ile doğrudan ilgili disiplinlerle ilgili ciddi reformlar yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Bu paralelde 2013 sonrası için hazırlanacak 10.Ulusal Kalkınma Programında yer verilecek olan

“Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi” başlığında, Bolonya sürecine uygun olarak kültürel mirasın korunması konusunda yüksek eğitim sisteminde yapılacak değişiklikler için yeni hedefler belirlenmeli; plan ve programlar oluşturulmalıdır.

REFERANSLAR

- 1- <http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr>, Mart 2011, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Dış İlişkiler AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı web sayfası.
- 2- 2011, YTÜ-STS-Müzecilik Yüksek Lisans Programı resmi web sayfası <http://www.sts.yildiz.edu.tr/index.php?pro=myl&sayfa=pla&dil=tr>
- 3- Güner, S., Öz, A.K. Aydın, M. 2010, "Uluslar arası Mevzuatlar Işığında Türkiye'deki Eğitim Sisteminde Koruma Eğitimi: Genel Değerlendirmeler Öneriler I": *Restorasyon Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, Sayı 6, Temmuz-Ağustos-Eylül 2010, S. 61-69 (<http://www.istanbulmiraskomitesi.com/kurumlar/kudeb.html>).
- 4- Imhoff, C-H. 2009, "Aspects and Development of Conservator-Restorer's Profession since WWII," *E-Conservation Magazine*, (<http://www.e-conservationline.com/content/view/717/236/>).
- 5- Özdoğan, M., 2007, "Sunuş", *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Avrupa Birliği Kültür Mevzuatı*, Cilt 1, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul, s.XXXI-XXXIV.
- 6- Altıntaş, Ö.F., 2007, "Avrupa Birliği Hukukunun Kaynakları", T.C. Adalet Bakanlığı AB Genel Md., 5 Nisan 2007, Ankara (<http://www.abgm.adalet.gov.tr/dokumanlar/abhkayn.pdf>).
- 7- Karaoğlu, S. 2007, "V. Kültürel Miras ve Koruma Eğitimi, Yüksek Öğretim Boyutu, Uzman Raporu 2007: Uluslararası Mevzuatlar Işığında Türk Eğitim Sisteminde Kültürel Miras Ve Koruma: Genel Değerlendirmeler Ve Öneriler" *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi-Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Kültürel Mirasın Dostları Derneği Yayınları, İstanbul 2007, Cilt: 2, S: XXIV-XXX.
- 8- COE, 2005, "Kültürel Mirasın Toplum için Değeri Konulu Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi", *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul, (çev.: M. Erdil, G.Sakar), s.240-249.
- 9- ICOMOS, 2005, "Miras Yapılarının, Ören Yerlerinin ve Alanlarının Muhafaza Edilmesi ile ilgili Xi'an Deklarasyonu" *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.: M.Erdil, G. Sakar) s. 240-251.
- 10- Ezici, K.A. 2005, "Sanatçının kişiliği ve yaratma psikolojisi", *Anatolian Journal of Psychiatry*, 6:122-127 (<http://lokman.cu.edu.tr/psikiyatri/derindex/apd/fulltext/2005/122.pdf>).
- 11- Stoner, J.H., 2005, "Changing Approaches in Art Conservation: 1925 to the Present", (http://books.nap.edu/openbook.php?record_id=11413&page=40).
- 12- EU, 2005, "32005H0865 Avrupa Parlamentosu'nun ve Konsey'in film mirasına ve ilgili endüstriyel etkinliklerin rekabet edilebilirliğine ilişkin 16 Kasım 2005 tarihli tavsiye kararı.(OJ L 325, 9.12.2005), p. 57-61" *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 1, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.: Katkıcı G, Uygur İ), s.120-128.
- 13- ICOM, 2003, "ICOM Uluslararası Komitesi Yıllık Konferansları Sonuç Belgesi: (CIMUSET, ICTOP VE MPR)", *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd. Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev: Erdil M, Sakar G), s. 524-529
- 14- EU, 2003, "32003G1205(03), Avrupa Birliği'ndeki sinemasal eserlerin derlenmesine dair 24 Kasım 2003 tarihli Konsey İlke Kararı (2003/C 295/03) (OJ C 295, 5.12.2003), p. 5-6" *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 1, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.: Artar P, Yıldırım, Y.S.), s.107-109.
- 15- EU, 2001, "Kentsel ve Kırsal Çevrelerdeki Mimari Kaliteye İlişkin 12 Şubat 2001 Tarihli Konsey İlke Kararı 32001G0306 (03)" *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 1, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.: G.Katkıcı, İ.Uygur), s. 76-78.
- 16- EU 2001, 32001G0306(01) "Film ve görsel-işitsel endüstriler için devlet yardımına ilişkin 12 Şubat 2001 tarihli Konsey İlke Kararı (2001/C 73/02) (OJ C 73, 6.3.2001), p. 3-4" *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 1, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.: Dalyan, Ş., Yıldırım, Y.S.), s.72-73.

- 17- COE, 1991, "Yirminci Yüzyıl Mimari Mirasının Korunması Hakkında Tavsiye Kararı R (91)" *13 AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 1, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.: Dalyan Ş, Yıldırım, Y.S.), s. 400-404
- 18- EU, 2000, "32000Y0711(01) Avrupa sinema mirasının korunması ve geliştirilmesine ilişkin 26 Haziran 2000 tarihli Konsey İlke Kararı (2000/C 193/01), (OJ C 193, 11.7.2000), p. 1-2, " *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 1, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.: Artar P, Yıldırım, Y.S.), s. 63-66.
- 19- COE, 2000, "Avrupa İyi Uygulama Kodu: Arkeoloji ve Kent Projesi," *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.: A.Akın, S.Alatepeli), s. 485-491.
- 20- ICOMOS, 1999, "Uluslararası Ahşap Birliği Tüzüğü: Tarihi Ahşap Yapıların Korunması İçin İlkeler" *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.: Z.Ahunbay), s. 436-439.
- 21- ICOMOS, 1996, "San Antonio Bildirgesi", *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul, (çev.: S. Dalyan, S.Y. Yıldırım), s.110-123.
- 22- ICOMOS, 1993, "Anıtların, Yapı Topluluklarının ve Sitlerin Korunması Çerçevesinde Eğitim ve Mesleki Eğitime Yönelik Kılavuzlar," *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.: G.Katkıcı, S.Alatepeli), s.537-541.
- 23- COE, 1989, "Arkeolojik Mirasın Şehir ve Ülke Planlama Çalışmaları Çerçevesinde Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin (R) 5 Sayılı Tavsiye Kararı", *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul, (Çev.: G. Katkıcı, İ. Uygur), s: 451-458.
- 24- COE, 1989, "Kırsal Mimari Mirasın Korunması ve Değerinin Arttırılması Hakkındaki Tavsiye Kararı NO: R (89) 6," *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul, (çev.:Ş.Dalyan, Y. S. Yıldırım) s.385-389
- 25- EU, 1986, 41986X1213(02) "Sanat eserleri ve sanatsal yapıların korunmasına dair, 13 Kasım 1986 tarihli Konsey ve Kültür Bakanlıkları Konsey Toplantısı İlke Kararı (86/C 320/03)(OJ C 320, 13.12.1986, p. 3-5) *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 1, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.: Dalyan, Ş., Yıldırım, Y.S.) s. 217-218.
- 26- COE, 1985, "Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi/Avrupa Konseyi Avrupa Antlaşmaları Serisi:121", *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi-Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul, s.363-371.
- 27- ICOMOS-IFLA, 1982, "Floransa Tüzüğü: Tarihi Bahçeler", *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.: Ş.Dalyan, Y.S.Yıldırım), s. 551-556.
- 28- COE, 1980, "Mimarlar Şehir Planlamacılarına , İnşaat Mühendislerine ve Peyzaj Tasarımcılarına Yönelik Uzmanlık Eğitime İlişkin İlke Kararı (80/16)", *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.: G.Katkıcı, İ.Uygur), s. 533-536.
- 29- UNESCO,1978, "Taşınabilir Kültürel Varlıkların Korunması Hakkında Tavsiye Kararı", *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi web Sayfası: <http://kumid.eu/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/%C4%BO-Tasinabilir-Kulturel-Varliklarin-Korunmasi-Hakkinda-Tavsiye-Karari,.pdf>*
- 30- COE, 1976, "Berlin Sempozyumu Kararları: Büyük Avrupa Şehirleri ve Değişim - Geçmiş İçin Gelecek - Avrupa Pilot Projeler Programı, Sempozyum No: 4", *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.: P.Sabuncu, Y.S. Yıldırım), s. 336-339.
- 31- COE, 1975, "Avrupa Mimari Miras Tüzüğü," *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi-Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.:M.Erdil, G. Katkıcı), s. 322-326,

32- COE, 1975, "Amsterdam Bildirgesi: Avrupa Mimari Miras Kongresi" *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.:Z. Ahunbay), s. 327-335.

33- ICOMOS, 1964, "Venedik Tüzüğü", *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.: C. Erder), s: 278-280.

34- COE, 1954, "Avrupa Kültür Antlaşması", Avrupa Antlaşmaları Serisi 18/1954, *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul, s.17-19.

35- 1933, "Atina Tüzüğü", IV. Uluslararası Çağdaş Mimari Kongresi, *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi-Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.:M.Erdil, G. Katkıcı), s. 267-273.

36- 1931, "Restorasyon Tüzüğü," *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı* Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.:Z.Ahunbay), s. 263-266.

37- RIBA, 1904, "Madrid Konferansı Tavsiye Kararları Altıncı Uluslararası Mimarlar Kongresi" *AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi- Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı*, Cilt 2, Senkron Reklam ve Matbaacılık San.Tic.Ltd.Şti., Ekim 2007, KUMID Yayını 1, İstanbul (çev.:S.Turuncel, G.Sakar) s. 256-262

Diğer Web Sayfası Referansları:

Courtauld Institute in London: <http://www.courtauld.ac.uk/about/history.shtml>

Bildenden Künste in Vienna: http://www.akbild.ac.at/portal_en/academyen/about-us/history